

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського
державного педагогічного
університету

від 25 серпня 2016 року
(протокол № 1)

ГАРМОНІЯ

ПРОГРАМА

**обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)**

**Бердянськ
2016 рік**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: кандидат педагогічних наук, доцент І.В.Дубінець

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “ 16 ” червня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Гармонія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавр, галузі знань 01 Освіта, спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Предметом навчальної дисципліни є процес засвоєння загальних закономірностей тонального гармонічного багатоголосся, а також процес навчання та виховання студентів вищого навчального закладу в умовах реформування та модернізації системи освіти в Україні.

Міждисциплінарні зв'язки: Для реалізації професійного спрямування навчання слід використовувати міждисциплінарні зв'язки з іншими музичними дисциплінами – теорія музики та сольфеджіо, історія музики, практикуми виконавської та диригентсько-хорової підготовки, хорознавство, аналіз музичних творів.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. *Метою* викладання навчальної дисципліни «Гармонія» є засвоєння закономірностей звуковисотної організації музики, принципів об'єднання звуків в співзвуччя (акорди), ладофункціональних норм їх зв'язку та взаємодії, а також практичне засвоєння та розвиток творчих навичок, необхідних для роботи майбутніх учителів музики загальноосвітніх шкіл.

1.2. *Основними завданнями* вивчення дисципліни «Гармонія» є:

- формування навичок емоційно виразної та логічної гармонізації мелодій;
- сприяння розвитку гармонічного слуху;
- сприяння розширенню музичного світогляду студентів, підвищенню їхньої загальної музичної культури;
- підготовка висококваліфікованих фахівців, майбутніх учителів музичного мистецтва, які володіють основами гармонічної будови музичних творів та таких, що вміють використовувати їх у подальшій своїй професійній діяльності. розвиток естетичного відчуття музичної гармонії.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

ЗК 4. Системні.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 3. Музикознавча.

Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного мистецтва, усвідомлювати його художньо-естетичну природу.

ФК 4. Музично-виконавська.

Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, сольного та хорового співу, хорового диригування, оркестрової та ансамблевої гри.

Та демонструвати такі результати навчання:

ПРН 12. Застосовувати професійні знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань, що виникають під час педагогічної діяльності та у повсякденному житті.

ПРН 17. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 18. Демонструвати наявність спеціальних музичних здібностей, таких як звуковисотний і тембровий слух, відчуття ритму, музична пам'ять, загальна музикальність.

ПРН 19. Здійснювати слуховий аналіз, підбирати мелодії в межах програми загальноосвітньої школи і акомпанемент до них, транспонувати, перекладати і аранжувати невеликі за обсягом хорові та інструментальні твори для різного складу виконавців.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 180 годин 6 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Гармонія як музично-естетична категорія, галузь теоретичного музикознавства й навчальна дисципліна. Акорди та їх види. Чотириголосний склад.

Гармонія як музично-естетична категорія, галузь теоретичного музикознавства й навчальна дисципліна. Типи акордів, назва звуків акорду, терцієвий принцип їх побудови.

Чотириголосний склад – норми голосоведіння, мелодичне положення тризвуку та його розташування, подвоєння в тризвуках.

Тема 2 . Неакордові звуки

Неакордові звуки – затримання, прохідні, допоміжні, предйом.

Тема 3. Функціональна система головних тризвуків

Функціональна система головних тризвуків. Поняття про ладову функцію та функціональність, поняття звороту та його види. Логіка послідовності гармонічного звороту.

Тема 4. Сполучення головних тризвуків

Сполучення головних тризвуків. Види узгодженого ведіння голосів. Співвідношення акордів. Способи сполучення тризвуків.

Тема 5. Переміщення тризвуків

Переміщення тризвуків. Значення переміщення для мелодико-ритмічного руху в межах одного тризвуку. Переміщення із зміною та без зміни розташування. Техніка та значення переміщень.

Тема 6. Стрибки терцієвих тонів у сопрано й тенорі при з'єднанні тризвуків

Стрибки терцієвих тонів в сопрано і тенорі. Необхідність зміни розташування.

Тема 7. Гармонізація мелодії

Гармонізація мелодії як розкриття її гармонічної основи, гармонізація мелодії тільки в тісному чи тільки в широкому розташуванні. Перший акорд в гармонізаціях – тоніка або домінанта, закінчення гармонізацій тонікою. Зміна гармонії від слабого часу до сильного, можливість повторення на сильній долі гармонії, яка займає весь попередній такт, ведення басу. Акордове осмислення звуків мелодії – основа її гармонізації. Подвійне тлумачення звуків і логіка гармонічного розвитку. Метричні обмеження у використанні акордів.

Тема 8. Гармонізація баса

Гармонізація басу головними тризвуками. Аналіз ступенів басового голосу як передумова його гармонізації. Ритмічні співвідношення басового і верхніх голосів. Вимоги щодо мелодії. Хвилястість руху, кульмінація, мелодичні противаги – співвідношення стрибків та плавного руху в мелодії, ведення ввідного звуку в тоніку.

Тема 9. Класифікація каденцій та розташування їх у формі. Види періодів

Класифікація каденцій за їх гармонічним змістом, розташуванням у формі, особливостями заключного акорду. Види періодів.

Тема 10. Кадансовий квартсекстакорд

Кадансовий квартсекстакорд, його поліфункціональність, метричні умови, різні можливості для його використання (голосоведіння, оточуючі гармонії) в половинній і заключній каденції. Виразне значення, подвоєння та переміщення кадансового квартсекстакорду.

Тема 11. Секстакорди головних тризвуків

Секстакорди головних тризвуків, їх будова, подвоєння звуків, вузьке, широке, мішане розташування, умови голосоведіння. Паралельні квінти та октави. Сполучення тризвуків з секстакордами, переміщення. Послідовність тризвуку і секстакорду одного ступеня як різновидність переміщення. Подвоєння терцієвого тону в секстакорді. Використання секстакордів в каденціях; нові види недосконалих каденцій. Поєднання тризвуку і секстакорду секундового та кварто-квінтового співвідношення. Низхідний рух басу у звороті IV-V6, паралельний і протилежний рух квінт, прим та октав як заборонений прийом голосоведіння.

Тема 12. Стрибки при з'єднанні секстакорду з тризвуком

Поєднання тризвуку з секстакордом із стрибком. Гармонізація висхідних стрибків до основного чи квінтового тону у послідовності тризвуку і секстакорду, та висхідних стрибків до терцієвого тону – послідовністю секстакорду і тризвуку. Поняття про приховані квінти й октави; заборона їх у крайніх голосах при висхідних стрибках у мелодії. Гармонізація низхідних стрибків у мелодії. Стрибки у середніх голосах, подвійні стрибки.

Тема 13. Сполучення двох секстакордів

Сполучення двох секстакордів, особливості мінору.

Тема 14. Прохідні та допоміжні квартсекстакорди

Прохідні і допоміжні квартсекстакорди, принципи утворення, метричні умови, подвоєння звуків, специфіка голосоведіння, додаткова плагальна каденція з допоміжним субдомінантовим квартсекстакордом.

Тема 15. Повна функційна система мажору й гармонічного мінору

Повна функціональна система мажору і гармонічного мінору. Діатонічна система. Особливості тонічної групи. Гармонічний мінор. Логіка послідовностей акордів. Звороти повної функціональної системи.

Тема 16. Основний домінантсептакорд

Домінантовий септакорд повний і неповний. Поняття про мішане розташування, варіанти розташування, дисонантність домінантсептакорду. Зворот K64-D7. Прохідна септима та септима взята стрибком у послідовності D-D7, розв'язання D7.

Тема 17. Обернення домінантсептакорду

Обернення D7. Побудова і розв'язання обернень D7. Прохідна та взята стрибком септима у зворотах D6-D65; D-D2. Прохідний D43. Особливості голосоведіння у звороті T-D43-T6.

Тема 18. Стрибки при розв'язанні домінантсептакорду в тоніку

Стрибки при розв'язанні неповного D7 та його обернень. Можливість паралельного або протилежного руху октавами у заключних каденціях.

Тема 19. Секстакорд і тризвук другого ступеня

SII6 та SII як яскраві субдомінантові акорди. Подвоєння звуків у SII6. Тризвук II ступеня в натуральному мажорі. Приготування SII6 та SII акордами T та S функцій. Поєднання SII як зразок поєднання тризвуків терцієвого співвідношення. Поєднання SII6 та SII з K64, акордами домінантової та тонічної функцій.

Тема 20. Гармонічний мажор

Гармонічний мажор. Вплив низького шостого ступеня на забарвлення акордів субдомінантової групи. Особливості голосоведіння при чергуванні натуральних і гармонічних субдомінант. Заперечення. Безпосереднє використання гармонічних субдомінант у гармонізації мелодій. Мінорний тризвук четвертого ступеня та секстакорд зменшеного тризвуку другого ступеня. Самостійне використання цих акордів та використання їх після субдомінантових гармоній натурального мажору шляхом хроматичного пониження шостого ступеня на півтон. Зближення з мінором та загострення, що створено цим пониженням.

Тема 21. Тризвук шостого ступеня. Перервана каденція

Тризвук шостого ступеня. Функціональна особливість тризвуку шостого ступеня та його використання в гармонізації мелодії. Перерваний зворот. Подвоєння терцієвого тону при розв'язанні D7 в шосту ступінь. Тризвук шостого ступеня перед K64. Перервана каденція у другому реченні як засіб розширення меж періоду. Інші засоби розширення періоду.

Тема 22. Субдомінантсептакорд та його обернення

Субдомінантсептакорд та його обернення як головний септакорд субдомінантової групи. Підготовлення SII7 і його обернень, положення серед інших акордів субдомінантової групи. Розв'язання SII7 та його обернень у T, T6 та прохідний T64, K64.

Тема 23. Внутрішньофункціональний перехід субдомінантсептакорду та його обернень у D7 та його обернення

. Внутрішньофункціональний перехід SII7 та його обернень у D7 і його обернення. Плагальна каденція з квінтсекстакордом другого ступеня.

Тема 24. Септакорд сьомого ступеня та його обернення

Септакорд сьомого ступеня та його обернення як акорди домінантової функції. Підготовлення DVII7 та його обернень акордами тонічної, субдомінантової та домінантової функцій. Переміщення із повторенням септими на місці, взаємне переміщення септими і квінти у сопрано та тенорі. Розв'язання в тоніку з подвоєнням терції або прими (в залежності від розташування).

Тема 25. Внутрішньофункціональний перехід DVII7 та його обернень у D7 та його обернення

Внутрішньофункціональний перехід DVII7 та його обернень у D7 та його обернення. Звороти з прохідними акордами. DVII43 та DVII2 у субдомінантовому значенні.

Тема 26. Секстакорд зменшеного тризвуку сьомого ступеня

Секстакорд сьомого ступеня як яскрава домінанта. Подвоєння звуків VII6, VII6 при гармонізації верхнього тетракорду мажору та мелодичного мінору. VII6 як прохідний акорд.

Тема 27. Тризвук третього ступеня в мажорі

Тризвук третього ступеня в мажорі. Функціональна особливість тризвуку третього ступеня. Тризвук третього ступеня при гармонізації низхідного верхнього тетраорду натурального мажору.

Тема 28. Домінанта з секстою

Домінанта з секстою. Секста як замітник квінти в акордах домінантової групи. Ладова визначеність домінант з секстою.

Тема 29. Натуральний мінор у фригійських зворотах

Натуральний мінор у фригійських зворотах. Особливості акордів домінантової функції в натуральному мінорі. Своєрідність функціональної системи натурального мінору, логіка послідовності функцій. Фригійські тетраорди в мелодії та найпоширеніші способи їхньої гармонізації. Гармонізація фригійських тетраордів в басу. Фригійська каденція.

Тема 30. Нонакорди. Домінантовий наонакорд

Домінантовий наонакорд. Приготування наонакорду тонічною, субдомінантовою та домінантовою гармонією. Нонакорд як затримання до домінантсептакорду, наонакорд повний та неповний, розв'язання в тоніку.

Тема 31. Подвійна домінанта в каденції

ДД – хроматична група акордів. Функціональні особливості та призначення подвійної домінанти. Подвійні домінанти в мінорі. Місце ДД в каденційних зворотах. Найпоширеніші каденційні різновидності ДД. Хроматичний хід при приготуванні ДД акордами субдомінантової функції. Розв'язання ДД у К64 та Д. Допоміжні ДД між К64 та його повторенням. ДД у плагальних каденціях.

Тема 32. Подвійна домінанта в середині побудови. Альтерація подвійної домінанти

ДД в середині побудови. Акордова підготовка, розв'язання ДД у позакаденційних умовах. Розв'язання ДД в Д та прохідний Т64. Перехід ДД в дисонуючі акорди Д та S. Звороти з прохідними акордами за участю ДД.

Тема 33. Відхилення в тональності першого ступеня спорідненості

Типи тональних співвідношень. Однотональний та різнотональний виклади музичного матеріалу. Головні й побічні тональності. Функціональний зв'язок головної та побічної тональності. Тональний план.

Відхилення у тональності першого ступеня спорідненості. Хроматична система. Відхилення прохідні й каденційні. Тональності діатонічної спорідненості. Метричні умови здійснення відхилень. Засоби відхилення, поняття про побічні домінанти та субдомінанти. Ознаки відхилень у мелодії. Порядок відхилень у періоді. Перерваний зворот як засіб відхилення. Голосоведіння при введенні побічних Д і S. Неприпустимість перечення. Відхилення через побічні акорди домінантової групи. Відхилення в споріднені тональності через акорди субдомінантової групи. Поняття про хроматичну систему.

Тема 34. Хроматичні секвенції

Хроматичні секвенції. Хроматичні секвенції – ланцюжок відхилень у тональності. Функціональна підпорядкованість всіх ланок хроматичної секвенції. Будова ланки. Голосоведіння. Секвентне розширення періоду. Виразне значення хроматичних секвенцій, їх динамічні можливості та місце у формі.

Тема 35. Модуляція в тональності I ступеня спорідненості

Модуляція – перехід в іншу тональність, закріплений досконалою каденцією. Діатонічні, хроматичні, енгармонічні модуляції. Застосування модуляцій як в

експозиційних, так і в розробкових розділах різних форм. Чотири етапи модуляційного процесу. Типові напрями модуляцій. Відхилення у тональність спільного акорду.

Тема 36. Натуральний мінор у модуляції

Модуляція як фактор формотворення. Модулюючий період. Функції модуляції в музичній формі.

3. Рекомендована література

Базова

1. Абызова Е. Н. Гармония / Е.Н. Абызова. – М. : Музыка, 2008. – 384 с.
2. Гармония (модульний курс) : навчальний посібник / Ірина Володимирівна Дубінець. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. -252 с.
3. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни «Гармонія» (за кредитно-модульною системою) / Ірина Дубінець – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2011. – 102 с.
4. Дубінін І. Гармонія: в 2 ч. / І. Дубінін. – К. : Музична Україна, 1981. – Ч.1 – 1981. – 135 с; ч. 2. – 1981. – 173 с.
5. Учебник по гармонии. / И. Дубовский, С. Евсеев, И. Способин, В. Соколов. – М. : Музыка, 2007. – 480 с.

Допоміжна

1. Алексеев Б. Задачи по гармонии / Б. Алексеев. – М. : Музыка, 1976. – 247 с.
2. Барабашов В. Практический курс по гармонии / В. Барабашов . - К. : Музична Україна, 1987. – 259 с.
3. Долматов Н. Гармония / Н. Долматов. – М. : Музыка, 1973. – 364 с.
4. Григорьев С. Теоретический курс гармонии / С. Григорьев. – М. : Музыка, 1976. – 247 с.
5. Лемішко М. М. Гармонія / М. М.Лемішко. – Вінниця: Нова книга, 2010. – 224 с.
6. Максимов С. Е. Упражнения по гармонии на фортепиано / С. Е. Максимов. – М. : Музыка, 1968. – 241 с.
7. Мюллер Т. Гармония / Т. Мюллер. – М. : Музыка, 1982. – 286 с.
8. Мясоедов А. Н. Задачи по гармонии / А. Н. Мясоедов. – М. : Музыка, 2000. – 83 с.
9. Мясоедов А. Н. Учебник гармонии / А. Н. Мясоедов. – М. : Музыка, 2000. – 332 с.
- 10.Скребков О. Хрестоматия по гармоническому анализу / О. Скребков, С. Скребков. – М.: Музыка, 1978. – 280 с.
- 11.Степанов А. Гармонія / А. Степанов. – М. : Музыка, 1971. – 237 с.
- 12.Тюлин Ю. Н. Краткий теоретический курс гармонии для студентов и педагогов музыкальных вузов и училищ / Ю. Н. Тюлин. – [4-е изд.]. – М. : Музыка, 2003. – 212 с.
- 13.Холопов Ю. Н. Гармония / Ю. Н. Холопов. – М. : Музыка, 2003. – 544 с.
- 14.Холопов Ю. Н. Очерки современной гармонии / Ю. Н. Холопов. – М. : Музыка, 1974.– 480 с.

4. Методи навчання:

- 4.1. Словесні: пояснення, розповідь, бесіда, проблемна бесіда.
- 4.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
- 4.3. Практичні: вправи, практичні роботи, творчі завдання.

4.4. Методи контролю і самоконтролю у навчанні: метод усного контролю; метод письмового контролю; метод тестового контролю.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

6. Система оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. Додаткова інформація _____